

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/4 2019 s. 2178-2197, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRKÇEYİ YABANCI DİL OLARAK ÖĞRENERİN YANLIŞ ÖRNEKSEMELERİ KULLANMA DURUMLARI

Dilek ÜNVEREN*

Geliş Tarihi: Nisan, 2019

Kabul Tarihi: Ekim, 2019

Öz

Bu çalışmada dilin sözlü ve hızlı kullanımından ortaya çıkmış olan; anlık bir ihtiyaçtan kaynaklı olarak yanlışlıkla türemiş yapıları şeklinde ifade edilen yanlış örneksemelerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler tarafından kullanımını ve bunları hangi koşullarda öğrendiklerini tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca, yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin Türkçenin hangi dillerden etkilendiği ve Türkçede alıntı söz varlığının ne kadar olduğu gibi durumlarla ilgili düşüncelerinin de tespit edilmesi hedeflenmiştir. Araştırma *örnek olay incelemesi* olarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında *yapılandırılmış görüşme tekniği* kullanılmış, 113 yabancı öğrencinin görüşü alınmıştır. Betimsel istatistik yoluyla çözümlenen veriler yoluyla, yanlış örneksemeleri *okuduklarından ve sosyal çevrelerinden* öğrenenlerin %22, *sosyal çevrelerinden* ve *diğer* olarak ifade edilen alanlardan öğrenenlerin %17, *okuduklarından* öğrenenlerin %15, *diğer* olarak ifade edilen, seçenekler dışındaki durum veya kişilerden öğrenenlerin %12 oranında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi, yanlış örnekseme, dil bilgisi öğretimi.

FALSE ANALOGIES IN LEARNING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract

The purpose of this study is to determine the misuse of false analogies, which are used as a result of an immediate need and in the form of accidentally derived structures, among the learners of Turkish as a foreign language and under what conditions they learn them. In addition, it is aimed to get perceptions of the participants about the effect of other languages on Turkish vocabulary. This research was carried out as a *case study* which is a *qualitative research method*. In the collection of the data, structured interview technique which is one of the qualitative research techniques has been used. In this context, the opinions of 113 foreign students were taken. In the light of the data analyzed by descriptive statistics, we concluded that the students learn false analogies by 22% from their *social environment* and by *reading*, 17% from their *social environment / other* stated areas, 15% from what they read, 12% from somewhere which was stated as 'other'.

Keywords: Learning Turkish as a foreign language, false analogy, teaching grammar.

* Dr. Öğr. Üyesi; Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, dilekkapanadze@sdu.edu.tr

1. Giriş

1.1. Yabancı Dil Öğrenimi

Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzen; düşünme ve düşünülünü aktarma dizgesidir (Aksan, 2016, s. 4). Kişinin ana dili dışında başka bir dil ve kültürle tanışma süreci olan yabancı dil öğrenimi esnasında hemen herkes en başlarda o dil ile arasına psikolojik bir duvar örür, böylelikle de zaman zaman o yeni dili öğrenemeyeceğini düşünür. Bu nedenle, yabancı dil öğretimini gerçekleştirecek olan öğretmenin süreci sıkıcılıktan ve zorluklardan uzak tutması gerekir. Hiçbir kitabın tek başına yeterli olmayacağı yabancı dil öğretimi, disiplinler arası uygulamalı bir alandır. Dil öğretiminin planlanması, uygulanması, ölçme ve değerlendirilmesi süreçlerinin tamamı eğitimbilimin, dil ve dili oluşturan öğelerin tanımlanarak, onun bireysel ve toplumsal kullanımı dilbilimin çalışma alanında yer alır. Başkan'a (2006) göre başarılı bir yabancı dil öğretimi için yabancı dil öğretiminin planlayıcıları ve uygulayıcıları tüm bu alanlarda gerçekleştirilen çalışmalardan faydalanmak durumundadırlar. İşte bu nedenledir ki yabancı bir dili öğrenmenin büyük oranda o dilde düşünmek olduğu göz önünde bulundurulursa, duyulan ya da okunan şeylerin ancak ana dile çevrildikten sonra anlaşılır hale gelmesi yabancı dilin tam anlamıyla kavranmamış olduğunun belirtisidir.

Ana dil öğrenilirken onun düşünme ve değer sistemleriyle dış dünya algılanır, aynı şekilde yabancı dil öğrenilirken de başka değer, algılama ve düşünme sistemleri ile karşı karşıya kalınır. Yabancı dil öğrenimi, öğrencinin ana dilindeki ifadelerin hedef dildeki karşılığının bulunması değil, söz konusu toplumun dünyayı algılama biçimine de atılan bir adımdır. Öyle ki, bir toplumun dili, o toplumun üyelerinin çeşitli etkinlikleri, davranış biçimleri vb. hakkında bilgi verir. Kültürler arası etkileşimlerin artış göstermesiyle, yabancı dil öğrenimi de artmış, böylelikle bu dillerin ait olduğu toplumların değer sistemleri daha iyi tanınmış, hedef dillerin kültürleriyle yetişmiş kişilerle de iletişim daha kaliteli bir hâle gelmiştir (Özil, 1991, s. 96). Bu da bir yandan çevremizi ve algılama biçimimizi geliştirirken, diğer yandan da kültürlerarası bağlamda kendimizi konumlandırarak kendi varlığımızın bilincine daha iyi varmamızı sağlamaktadır.

1.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Dil Bilgisi Öğretimi

Dil bilgisi, dilin konuşurlarının o dilin yapısal özelliklerine dair bildikleri olarak tanımlanabilir. Davranışçı kuramların etkisi ile Chomsky'e kadar yabancı dildeki dil bilgisi yapılarının özümsemene kadar tekrar edilmesi savunuluyordu (Cem, 2005, s. 8). Ancak Chomsky, bireyin dil bilgisel bir edincinin olduğundan yabancı dildeki herhangi bir cümleyi

farklı bir şekle dönüştürme ve yeniden üretebileceğini savunmuştur. Dil bilgisel edincin etkisiyle geliştirilen *iletişimsel dil öğretimi* yaklaşımı ise, dil bilgisi öğretimini sosyokültürel yapı ve bağlam içinde gerçekleştirmesini savunmaktadır (Alyılmaz ve Şengül, 2017, s. 46). Günümüzde de dil bilgisi öğretimi iletişimsel yaklaşım doğrultusunda ele alınmakta, böylelikle de bireyin iletişim becerilerin destekleyen yardımcı bir alan olarak görülmektedir.

Kural koyucu dil bilgisi yaklaşımına göre o dilin kurallarına uyan, doğru tümceler bir dilin dil bilgisini meydana getirir. *Betimsel dil bilgisi* yaklaşımında ise, bir dilin sistemi onu konuşan bireylerin kullanma şekline göre açıklanır. Böylelikle dildeki tümce oluşturma olanakları açığa kavuşturulmaya çalışılır. *Yapısalcı yaklaşım*, dildeki sözcükleri, biçimbirimleri ve sözdiziminin yapısını açıklamaya çalışırken *işlevci yaklaşım* dil bilgisini anlam oluşturma kaynağı ve iletme aracı olarak görür (Değer, Çetin ve Köleci, 2017, s.1). *Söylem dil bilgisi, işlevi* yaklaşımın dil bilgisine bakış tarzını genişleterek bağlama dayalı dil bilgisi seçimlerine odaklanarak yazılı dili temel alarak yapılan açıklamaların sözlü dilde farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde *Dil bilgisel Yeterlikler* başlığında şu ifadeler yer almaktadır:

Bugüne kadar içeriklerin ifade edildiği biçimsel bir sistem olan dilin; tam, ayrıntılı bir betimlemesi yapılmamıştır. Dillerin sistemleri çok karmaşıktır ve büyük, çok katmanlı, ileri düzeyde gelişmiş bir toplumun özelliklerini yansıtacak yapıdadır ve o toplumdaki konuşucuların hiçbiri bu dile bütün boyutlarıyla hâkim olamaz. Günlük dilin bildirişimsel kullanım gereksinimleri bakımından sürekli gelişmesi nedeniyle de bu zaten mümkün değildir. Çoğu ulusal devletler, dilin en ince ayrıntılarını kapsamasa da, dilleri için bir ölçün oluşturmayı denemişlerdir. Evvelce, ölçünlü dillerin betimlenmesi, çoktan kaybolmuş olan klasik dillerde aktarılan temel edebî eserlerin öğretiminde kullanılan dilbilimsel modele dayandırılmıştı. Bu geleneksel model, 100 yılı aşkın bir süre önce çoğu dilbilimci tarafından herhangi bir otoritenin görüşüne göre değil, bir dil gerçekte nasıl kullanılıyorsa öyle betimleneceği gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu geleneksel model, belirli dil türleri için geliştirildiğinden dolayı, başka dilsel sistemlerin betimlenmesine uygun değildir. Bu arada gelişmiş alternatif modellerden hiçbiri genel olarak kabul edilmemiştir. Hatta bütün dillerin betimlenmesi için evrensel bir modelin olabileceği bile kuşkuyla karşılanmıştır. Yeni dilbilimsel, evrensel çalışmalardan da henüz dil öğrenim ve öğretiminin geliştirilmesi ya da değerlendirilmesi konusunda yararlanılabilecek sonuçlar çıkmamıştır. Bu nedenle bugün, çoğu betimleyici dilbilimci biçim ile anlamı birbiriyle ilişkilendirerek geleneksel betimleme modeliyle tanımlanamayan dilsel olguların, kullanıldığı şekilleriyle yeni bir kavram kullanarak düzenlemekle

yetinmektedir. Dilbilimsel yeterlikler, *Öneriler Çerçevesi*'nde aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

- Sözlüksel yeterlik,
- Dilbilgisel yeterlik,
- Anlambilgisel yeterlik,
- Sesbilimsel yeterlik (DİAOÖÇ, 2013, s.110).

Çerçeve metinden alınan bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere günlük dilin bildirişimsel gereksinimleri bakımından sürekli gelişmesi nedeniyle toplumdaki dil konuşurlarının hiçbirinin bir dile bütün boyutlarıyla hâkim olamayacağını, bu nedenle önemli olanın öğrenenlerin anlamlı iletileri oluşturabilen ve ifade edebilen biçimsel araçları kullanma yeteneği olduğu şeklinde yorumlanmalı ve anlaşılmalıdır. Zira çerçeve metninde *Dil bilgisi Yeterliği* başlığında:

Dil bilgisi yeterliği, bir dilin dil bilgisi araçlarına ilişkin bilgi ve bunları kullanma yeteneği olarak tanımlanabilir. Dil bilgisi, genelde bir dilin öğelerinin birleştirilmesiyle cümlelerin oluşturulduğu bir kurallar bütünü olarak görülebilir. Dil bilgisi yeterliği, söz konusu kurallara uygun iyi biçimlendirilmiş ifadeler ve cümleler üretme ve tanıma yeteneğidir (belirli kalıp ifadeleri ezberlemeden farklı olarak). Bu anlamda her bir dilin dil bilgisi çok karmaşıktır ve kesin ya da eksiksiz bir betimlemesinin yapılması mümkün değildir. Sözcükleri cümle oluşturmalarıyla ilgili çeşitli kuram ve modeller bulunur. Öneriler Çerçevesi'nin görevi, aslında bu kuramları değerlendirmek veya biri ya da ötekini on plana almak değil, kullanıcıları bu kuramlardan hangisini seçtiklerini ve bu seçimin uygulamada hangi sonuçlar doğuracağını bildirmeleri yönünde cesaretlendirmektir (DİAOÖÇ, 2013, s. 114).

şeklinde ifade yer alır. Bu anlamda DİAOÖÇ, dil bilgisel betimlemede sıklıkla kullanılan parametreler ve kategorilerden birkaçını vererek konuyu sınırlandırmıştır.

Dil bilgisi kurallarının dilde yaşadığı ve dilin kullanımını düzenlediği göz önünde bulundurulduğunda, anlama ve anlatımı doğrudan etkilediği görülecektir. Yabancılara Türkçe öğretiminde, mesajın iletebilmesi ve becerilerin kazandırmasında bir araç olarak dil bilgisi öğretimi kesinlikle gerçekleştirilmelidir, ancak amaç hâline getirilmemelidir (Karakuş Tayşi ve Demir Atalay, 2017, s. 18). Anlama ve anlatımı doğrudan etkileyen bu durumda dil bilgisi öğretiminin ancak temel beceri alanlarını destekleyen bir yapı olduğu göz ardı edilmemelidir.

1.3. Sözcük Türetme Yolları

Karaağaç (2012, s. 251-254) yapımlık ve çekimlik bağlı birimlerin yapısını ifade ederken biçim birimlerin yapısını araştırmanın esasında dilin yapısını araştırmak olduğunu

belirtir. Dillerin asıl ve bağlı biçim birimlerinin yapı ve ilişki biçimlerinin sanıldığı kadar düzenli bir ilişki sergilemediğini; her dilin asıl ve bağlı biçim birimleri ilişki yollarının birçoğunu kullandığını ifade ederek ‘türetme’ nin şu yollarla olduğunu söyler:

a. Ekleme Yöntemi: Dil bilgisel görev, köke veya gövdeye eklerin getirilmesidir. Dil bilgisel görev için en çok başvurulan bu yöntem, kök veya gövdeye eklerin ulanarak yeni anlamlı sözcüklerin türetilmesidir. Ağaç-lık, göz-lük-çü-lük vb.

b. Bükün Yöntemi: Dil bilgisel görevlerin bükün yoluyla gerçekleştirilmesidir. Belirli kalıp ifadelerin değişik şekiller alması ile türetme ve çekimin olduğu dillerde yaygındır. Arapça yapımlık bağlı biçim birim kalıpları bunun en güzel örnekleridir: kabl, kabul, ikbal, mukabele, tekabül vs.

c. Yineleme Yöntemi: Dillerin dil bilgisel yapılarında az görülmekle birlikte bu da bir türetme yoludur. Küçüklü büyüklü, göre göre, kapkara, ağaç mağaç vb.

d. Birleştirme Yöntemi: Asıl biçim birimlerin birleştirilmesiyle yapılan türetmelerdir. Türkçede bu yöntem, söz dizimi kaynaklı sözlük birimlerimden olan birleşik sözleri yapmada kullanılır. Aslanağzı, kaplumbağa, bugün vb.

e. Yardımcı Sözler Yöntemi: İki asıl biçim birimiyle kurulan ancak bu iki birimden biri, anlam alanını genişleterek büyük bilgilere ad yapılarak bağlı biçim birim haline getirilir. Bu anlamda Türkçenin birleşik fiilleri, Türkçenin tarihi boyunca yaşanmış ve yaşanmakta olan edatlaşma, zarflaşma ve zarf-eylemleşme süreçleri sonucu ortaya çıkan yapılar gerçek dünyanın yardımcı sözler yöntemiyle yansıtıldığı yapılarıdır: terk et-, yazabil-, koşuver-, dolayısıyla, bakımından vb.

f. Yer Düzeni Yöntemi: Dil kullanımında başvurulan bir yöntemdir. Bu yöntemde sözlerin söz dizimindeki yeri önem kazanmaktadır. Türkçe de eksiz yaptığı bazı söz dizimlerinde bu yöntemden yararlanır. Güzel adam, ağaç adam, kapı adam vb.

g. Vurgu Yöntemi: Vurgunun yapımlık ve çekimlik bağlı birimi olarak kullanıldığı yöntemdir. Türkçe özü itibariyle vurguya yaslanmayan bir dildir. Örneğin Rusçada замок (şato); замок (kilit) yapımlık bağlı birimi için bu yöntemden yararlanır.

Eker, (2015, s. 317-325) bütün dillerde söz varlığını geliştirmenin **1-** Türetme, birleştirme veya ödünçlemeyle sözcük edinme, **2-**Sözcüklerin sınıfını değiştirme ve **3-**Anlam değişiklikleri şeklinde üç ana başlık altında toplanabileceğini ifade eder. Sözcük üretiminin zamana bağlı olarak farklı yollarla yapılabileceğini ve bunların belli başlılarının ise şunlar olduğunu dile getirir:

a. Kalıplaşma: Türkçede çekim ekleri hatta tümceler kendi işlev ve görevleri dışında kalıplaşması yolu ile yeni anlamlar ortaya çıkarmasıdır: birden (< bir+den), çıktı (<çık+tı)

b. Türetme: Ad ya da eylem tabanlarına (kök/gövde) yapım ekleri getirilerek yeni sözcükler yapılmıştır. Türetmede önemli olan ise sözcük tabanlarına getirilen eklerin Türkçenin ses, anlam ve biçim dizgesine uygun olmasıdır: sarkaç (sark+aç), birlik (bir+lik), iletken (ilet+ken)

c. Birleştirme: İki sözcüğün genellikle tamlama ile bir araya gelerek yeni bir kavramı meydana getirmesidir: asbaşkan, sağlık ocağı, yüzbaşı, örtbas, çekyat, hissetmek, satın almak örneklerinde olduğu gibi.

ç. Karma: İki sözcüğün hecelerinin ya da parçalarının bir araya getirilerek yeni sözcük oluşturulmasıdır. Tümgeneral <(tümen+general), albay (<alay+bay), ordonat (<ordu+ donatım), arge (<araştırma+geliştirme), gerzek (<geri+zekâ) arge (<araştırma+geliştirme) *vd.*

d. Kısaltma: Sözcüklerin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle meydana getirilir. ODTÜ (<Orta Doğu Teknik Üniversitesi), AT (< Avrupa Topluluğu), GAP (< Güneydoğu Anadolu Projesi).

Kimi zaman bir sözcüğün ilk hecesi ya da bir bölümü ile aynı kavram ifade edilebilir: İng. pop<popüler, İbo < İbrahim, kilo < kilogram, İng: lab < laboratory *vb.*

e. Derleme: Yazı dilinde unutulmuş olması nedeniyle kullanılmayan fakat halk dilinde kullanılan kelimelerin yeniden yazı diline kazandırılması ile yapılan türetme şeklidir: **yatağan** (I) çok yatan, çok uyuyan, tembel; **yatağan**(II) kanuna benzer bir müzik aracı; **yatık** (I) ağaç testi, **yatık** (II) oturak, ördek *vb.*

f. Tarama: Yazı dilinde unutulduğu için kullanılmayan ve yerini yabancı kökenli sözcüklere bırakmış olan fakat eski metinlerde yer alan kelimelerin yazı diline kazandırılması olayıdır. bilü bilen (bilgili, âlim), biliştir- (tanıştırmak), bildiklü (tanıdığı çok olan), bilecen (her şeyi bilen, anlayan), bilegen (iyi bilen) *vb.*

g. Diğer:

Anlam Kayması: Metaforik gelişme olarak da adlandırılan bu işlemde sözcük yeni bir kavramı ya da nesneyi gösterir.

Ters (geri) Türetme: Türetmenin bir diğer yolu olan geri türetmede, örneğin ayılmak bayılmak sözcüklerindeki /l/ ögesinin edilgenlik eki olduğu sezinlenerek argoda kullanılan ay- ve bay- sözcüklerine yönelik geri türetme gerçekleştirilmiştir.

Uydurma: Mevcut morfolojik ögeden ve/veya kurallardan yararlanmadan, kasıtlı bir yaratma süreci ile belirli amaçlar adına yeni bir sözcüğün oluşturulması durumudur. Örneğin uyar ve bayan sözcüklerinin herhangi bir bilimsel açıklaması bulunmamaktadır.

İşlevsel Değişim: Aynı biçimin farklı söz dizimsel işlevlerde kullanılması olayıdır: kumsal ve uysal örneklerindeki (-sAl) ekinin sıfat yapım eki işlevinde yaygın şekilde kullanılması değişim örneği olarak kabul edilebilir. Kap!+Kaç! >> kapkaç+çı >> kapkaççı vb. örneklerindeki gibi, eylem kategorisindeki bir sözcüğün adlaştırılarak kullanılması da işlevsel değişim örneği olarak gösterilebilir.

Ödünçleme: Kaynak dilden doğrudan veya aracı diller aracılığıyla yapılan alıntılamalardır. Örneğin ahtapot, körfez, demet Yunancadan; futbol, egzoz, damper İngilizceden; derya, arzu, müjgân Farsçadan alınmıştır.

Örnekseme (analogy): Vardar örneksemeyi (2002, s. 155) dil bilgisel ya da sözlüksel örneklere uygun yeni ögeler yaratılmasına, dilsel birimler arasındaki bir bağıntı aracılığıyla kurulan bir orantıdan kalkılarak yeni biçimler oluşturulmasına, kimi öğelerin anlakta ilişki kurdukları başka öğelerin etkisiyle onlara benzer bir biçime girerek değişmesine yol açan süreç olarak tanımlar. Bu durum, ana dili konuşucularının dildeki sözcüklerin etkisinde kalmalarından kaynaklanır (Bloomfield, 1935, s. 412). Örneğin söylem terimi eylem sözcüğü örnek alınarak üretilmiştir, başka bir deyişle örnekseme üretimi bir biçimdir. Dile biçimbilimsel düzlemde görece bir nedensizlik kazandıran örnekseme, bir örnek bulunmasını ve düzenli biçimde bu örneğe uyulmasını gerektirir; örnekseme ürünü biçim, belli bir kural uyarınca bir ya da birçok başka biçime göre oluşturulmuş yeni bir biçimdir. Örnekseme genellikle düzenlilik yaratır, yapım ve bükün yöntemlerinde birlik sağlamaya yönelmektedir. Örnekseme işlemi, bazen doğru çözümlenmelerle evrilirken bazen de özellikle ödünçleme sözcüklerde dildekenden farklı çözümlenmelere yol açabilir (Özsoy, Balcı ve Turan, 2011, s. 71). Kısaca örnekseme, birimleri önce ayırıp sonra da onları kullanan genel etkinliğin bir görünümü olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla, örnekseme dil bilgisel ve eşsüremlidir. Örneksemenin bu özelliği, tümüyle nedensizlik ile görece nedensizliğe yönelik olarak belirir (Saussure, 2011, s. 236). Osman Nedim Tuna'nın ise, örnekleme (örnekseme-analogie, analogy) terimini kullandığı bu süreci, belli bir şeklin veya fonetik eğilimin etkisiyle, benzer sözlerde, aynı şekil veya fonetik eğilimin genelleşmesi olarak açıklar. Buna göre şu şekilde bir sınıflandırma yapar:

I. İç Örneklenme

1. Gerçek örnekleme (gramatikal)

a) Ses örnekleme (fonetik): kidin > kiyin

b) Ses-şekil örnekleme: ben+iğ+se- > benimse)

Şekil örnekleme: Fr. mekanizasyon / atmasyon

2. Anlam örnekleme: süt beyaz / züt siyah

3. Yanlış örnekleme (analogy fosse): +sA (bir şeyi istemek) ve +sI (... gibi saymak) eklerinin yakınlığından meydana gelen sözler: küçümse- / mühim+se- (mühim+si)

II. Dış Örnekleme (Analogie Logique) / Yaratıcı Örnekleme (Logicial Analogy)

1. Şekil örnekleme: inam / uzam, biçim / yayım, yüksün- / gereksin-

2. Anlam örnekleme: yansı-, gerçekleş-

III. Yazı Örnekleme: eder >eyer / eğer, ödle > öyle / öğle (Tuna, 1986, s. 50-52).

Tekin, bir dilin söz hazinesinin iki yolla zenginleşeceğini, bu yolların ödünç alma ve yaratma olduğunu ifade eder. Yeni sözcük yaratma yollarının birleştirme, türetme, ters türetme/geri türetme, uydurma, bölük değiştirme olduğunu ifade ettikten sonra bu yollarla yapılan yeni sözcüklerin yapılaş şekillerine göre örneksemeli ve kasıtlı yaratma olarak ikiye ayırır. Buna göre örneksemeli yaratma; halkın dilde var olan sözcük ve şekilleri alarak ve bunların etkisinde kalarak farkında olmadan veya düşünüp taşınmaksızın yeni sözcük ve şekiller yaratmasıdır (2015, s. 216). Doğan Aksan, (2013) örnekseyerek türetme durumunu açıklarken *uzak çağrışımlar* ifadesini kullanır ve şu şekilde örneklendirir: *Uzak kavram bağlantıları* olarak nitelendirdiğimiz bu ögeler kimi zaman dilde *sapmalar* ve *yeni türetmelerle* de sağlanmaktadır. Cemal Süreya'nın şiirine ad olan *Üvercinka*, Türkçe olmayan, şairin türettiği bir ögedir. Bu sözcük, öncelikle güvercini çağrıştırmakta, sözün sonundaki -ka ise İslav kadın adlarına eklenen bir küçültme eki olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem güvercin hem de kadın imgesi şiirin değişik ve zengin bir tasarımlar yumağı oluşturmasını sağlamaktadır (2013, s. 105). Dil sisteminin bir eseri olan *örnekseyerek türetme* dil bilgisi yönünden kural dışı sayılmasına rağmen sık kullanılan bir söz türetme yoludur. Dilin dil bilgisi yapısından faydalanarak dilde var olan bir yapı örneğinden yeni bir örnek yaratılmasıdır ya da önceden var olan benzer ya da eş yapılar temelinde eski eş yapıların yer değiştirmesidir (Erenoğlu, 2006). Denilebilir ki örnekseyerek türetme, hem var olan bir yapıdan yola çıkar hem de genel dil bilgisinden yararlanma yoluna gider.

Örneksene dilde var olan bir ses, biçim, birleşik söz veya söz dizimi yapısına benzetilerek, bu yapı alınarak yeni biçim veya söz dizimi yapılarının elde edilmesidir. Örneksene; benzeşme-aykırılışma, birleştirme-ayırma, genelleme-özelleme, tümevarım-tümdengelim şeklinde işleyen insan zihnini oluşturan dilin, bir ayrımlar ve birleştirmeler

zinciri oluşunu sağlar. Birleştirme ve genellemeler yeni kavramları; ayırma ve özellemler ise anlam alanlarını bölerek yeni bilgiler ortaya koyar. Böylece, teklikten çokluğa veya çokluktan tekliğe aynı anda yürümeyi başaran insan zihni veya dil-düşünce dünyası, evrene bir düzen getirerek onu anlaşılır kılar. Dilde gerçekleşen bu düzen, örneksemeler sayesinde gerçekleştirilir; öyle ki örneği olmayan her şey düzensizliktir, kaostur ya da bozukluktur. Aynı şekilde dilde örneği olmayan biçim ve yapılar, bozuk ve düzensiz olarak değerlendirilerek bunların, başka dillerden alınmış biçim ve yapılar oldukları kabul edilir (Karaağaç, 2013, s.87). Birçok şekilde oluşturabilen örneksemeler, dilin zihinsel önermeleriyle meydana getirilir. İlk başta bir karmaşa gibi algılansa da örneksemeler, dilin düzeninin aynı zamanda bir parçasıdır.

Dillerin türetme (derivation) düzeneklerinin örneksemelere; bozma (abrogation) düzeneklerinin ise yanlış örneksemelere dayandığını ifade eden Karaağaç (2013, s. 88-89), örnekseme kavramını ikiye ayırır:

1. Gerçek Örnekseme (analogie) Dilde var olan ses, biçim, birleşik söz veya sentaks yapısına benzetilerek, bu yapının örnek alınması yoluyla, yeni biçim ya da söz dizimi yapılarının elde edilmesidir.

2. Yanlış Örnekseme (false analogie) Genellikle dilin sözlü ve dolayısıyla hızlı kullanımında ortaya çıkan yapılardır. Sözlü dilde, yeni bir anlatım birimine duyulan anlık ihtiyaçlarla ve yanlışlıklar sonucu ortaya çıkan yapılardır. Bu yapıların dilin öz öğeleri arasında olanları, zaman zaman kalıplaşıp sözlüğe de girebilmektedir. Örneklere bakılacak olursa;

Fransızcadaki gardrop sözü Türkçe dolap sözünün baskısı altında gardolap olarak Türkçeye alınmış; Azerbaycan Türkçesindeki diş kirası sözü ise köz kirası, gulag kirası gibi sözlerin oluşturulmasını sağlamıştır. Türkçedeki süt beyaz sözü, süt mavi sözünü; vefakâr, fedakâr gibi örnekler ise cefa çeken anlamında cefakâr sözünü doğurmuştur. Fransızcadan bazı sözlere benzetilerek, Türkçe köklerin de sanki o şekilde ekler alacakları düşünülerek atmasyon, uydurmasyon gibi sözler türetilmiştir (Karaağaç, 2013, s. 89). Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere yanlış örnekseme sadece asıl dil içinde değil aynı zamanda alıntı sözcükler bağlamında da meydana getirilebilmektedir.

Yanlış örneksenerek türetilmiş sözler, ihtiyaç duyulan yeni anlatım birimlerini karşılarken, kalıcılık ve sürecin uzunluğu hâlinde ise dilin tabi seyri içerisindeki kurallarını zorlayan öğeler durumuna düşebilirler. Bugün Türkiye Türkçesinin yazı dili sözlüğünde yer alan başlıca yanlış örneksemeler ise şunlardır: Amaç, bağımsızlık, belleten, boyut, doğal, düşün, egemen, eşit, genel, ilginç, imge, karşıt, koşul, nesnel, okul, ortam, önerge, özel, özgür, simge, somut, soyut, toplum, uzman, yapıt, yönerge; kalantor, aktirist, konsomatris, alkolik, maçkolik,

çaykolik, işkolik, otomatik, dokunmatik, bankamatik, paramatik, şifrematik, dilekçematik, sıramatik, kontörmatik, şarjmatik, matik deterjan vb. (Karaağaç, 2013, s. 90). Örnekseyerek türetmelerden bazıları yazı dilinin sözlüklerine geçse de sadece konuşma dilinin sınırları içinde kalan örnekseyerek türetilmiş sözcüklerin varlığı da bilinmezdir. Bunların ağız hususiyeti taşıması olması nedeniyle bu çalışmanın konu alanı içine alınmamıştır.

Örnekseme sonucu doğmuş bu biçimler doğrudan dil sisteminin bir yapısıdır. Bugün dilcilerin büyük çoğunluğunun kabul ettiği üzere yeni sözlerin büyük çoğunluğu türeme metotlarıyla eski sözlerden meydana gelmiştir; bu nedenle de ön ek türemesi, son ek türemesi, söz bünyesinde anlam değişmesi, ters türeme gibi bütün yeni türetmeler örneksemelerin sonuçlarıdır. Örnekseme işlemini durdurmanın tek yolu ise dili dondurmaktır. Bir dil ancak *ölü* olduğu zaman benzetme ve örnekseme yolu ile değişme olayından kurtulur (Karaağaç, 2013, s. 89). Dilin mütemediyen genişleyen, değişen, ilerleyen bir yapısı olduğu düşünüldüğünde örnekseyerek türetme olgusu hep devam edecektir. Tabiatıyla dilin değişimi de bu süreklilik içinde hep devinim içinde olacaktır.

1.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yanlış Örneksemeler

Türkiye’de yabancı uyruklu öğrencilerin artmasıyla birlikte Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ve bu alanda yapılan çalışmaların önemi her geçen gün artmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinin önemli boyutlarından biri de şüphe yok ki dil bilgisi öğretimidir. Yabancı dil öğretiminde dil bilgisi içeriğinin öğretilmesini etkileyen birçok faktör bulunur; biçimsel ve ses bilgisel yapılar da bu faktörlerdendir. Türkçenin ses, biçim ve söz dizimi boyutundaki tipolojik hususiyetleri Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesi sürecinde öğrenenlere farklı gelebilmekte ve durum haliyle öğrenme-öğretme sürecini de etkilemektedir. İşte biçimsel ve ses bilgisel boyutta hem bir sözcük türetme şekli hem de bir ses olayı olan yanlış örneksemeler olgusu da bu sürecin özellikle informal öğrenme boyutunda önemli bir yapıtaşdır.

2.Yöntem

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı dilin sözlü ve hızlı kullanımından ortaya çıkmış olan; anlık bir ihtiyaçtan kaynaklı olarak yanlışlıkla türemiş yapıları şeklinde ifade edilen yanlış örneksemelerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler tarafından kullanım durumlarını tespit etmektir. Bu amaçla, yanlış örnekseme yoluyla meydana getirilmiş ve bazıları Türkçenin yazı dili sözlüğüne girmemiş olan örneksemelerle beraber; maçkolik, çaykolik, kahvekolik, işkolik, dokunmatik, bankamatik, paramatik, şifrematik, düzenbaz, atmasyon, dilekçematik, sıramatik,

çaymatik, kahvematik, matik deterjan, köfteburger, dönerburger, gar dolabı, çenebaz, uydurmasyon gibi sözcükler öğrencilere sunulmuş; bu sözcükler vasıtasıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yanlış örneksemelerin öğrenenler tarafından hangi koşullarda öğrenildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber öğrenenlerin bu sözcüklerin kendi ana dillerinde karşılığının ne olduğu, bunların Türkçedeki ifadelerle benzerliği ve ayrılıkları, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin Türkçenin söz varlığı ile ilgili görüşleri, diğer dillerle olan etkileşiminin Türkçeyi öğrenenler tarafından ne şekilde algılandığı gibi durum ve olgular araştırmanın temelini oluşturmuştur.

2.2. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma nitel bir araştırma yöntemi olan *örnek olay incelemesi* olarak gerçekleştirilmiştir. Bir varlığın, olayın, ortamın, programın, grubun *vd.* yer ve zamana göre tanımlandığı, özelleştirildiği ve derinlemesine incelendiği araştırmadır (Büyüköztürk *vd.*, 2008, s. 260). Verilerin toplanmasında nitel araştırma tekniklerinden *yapılandırılmış görüşme tekniği* kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme tekniği araştırmacının, araştırmanın hipotezini test etmek amacıyla araştırılan kişi (katılımcı) ya da kişiler ile yüz yüze gelerek onlara önceden hazırladığı ve cevaplama hususunda esnekliğin sağlanmadığı görüşmedir (Ekiz, 2015).

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de öğrenim görmekte olan B2, C1 ve C2 düzeyinde Türkçe bilen/öğrenen uluslararası öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemi ise Süleyman Demirel Üniversitesinde lisans eğitimi almak üzere bulunan 113 uluslararası öğrenci meydana getirmektedir.

2.4. Verilerin Toplanması

Örnekleme yer alan öğrenenlerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrendikleri süre içerisinde kullandıkları ders materyalleri taranmış, yanlış örneksene olarak ifade edilen yapıların yer alıp almadığı araştırılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle araştırmacı tarafından 9 sorudan oluşan ve içerisinde sözlüğe girmemiş, yanlış örneksenerek türetilmiş 20 sözcükten oluşan bir form oluşturulmuştur. Formun geçerliğini sağlamak için, form iki alan uzmanına incelenilerek forma son şekli verilmiştir ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen/öğrenmekte olan öğrencilere uygulanmıştır.

2.5. Veri Analizi

Belirlenen soru, içerik ve durumu ortaya çıkarması için oluşturulan formlardan elde edilen verilerin yorumlanması yoluna gidilmiştir. Yine elde edilen bu veriler betimsel istatistik unsurlarından yararlanılarak tablolarda gösterilmiştir.

2.6. Bulgular ve Yorum

Tablo 1: Katılımcıların Türkçe Düzeyleri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
B2	82	%72
C1	19	%17
C2	12	%11
Toplam	113	

Araştırma **B2**, **C1** ve **C2** düzeyinde Türkçe bilen uluslararası öğrenciler ile gerçekleştirilmiş; araştırmaya toplam 113 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde (2013, s. 31) yer alan ortak öneri düzeylerinden *bağımsız dil kullanımı* ve *yetkin dil kullanımı* olarak tanımlanmış basamaklarda yer alan öğrenciler olması uygun görülmüştür. Ortak öneri düzeyinde tanımlanmış olan basamaklarda yer alan öğrenci sayıları ve genel toplamdaki yüzdeleri **Tablo 1'de** gösterilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Örneksemeleri Nereden Öğrendiklerine İlişkin Sayı ve Oranlar

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Okuduklarımdan	52	%15
Dinlediklerim / İzlediklerim	32	%9
Sosyal çevremden	71	%21
Kurum ve Kişilerden	0	%0
Diğer	40	%12
Okuduklarım/dinlediklerim	17	%5
Okuduklarım/sosyal çevrem	77	%22
Sosyal çevrem/diğer	58	%17

Araştırmada öğrencilerin yanlış örneksemeleri hangi durumlarda ve kimlerden öğrendikleri konusu da araştırılmıştır. Bu durum ve bağlamlar Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu durumun araştırması yapılırken katılımcıların birden fazla seçeneği işaretlemelerine olanak tanınmıştır. Katılımcılara; *Okuduklarımdan*, *Dinlediklerimden / izlediklerimden*, *Sosyal Çevremden*, *Türkçe Öğrendiğim Kurumdan ve Kişilerden (okutman, öğretim görevlisi...)* ve *diğer* seçenekleri sunulmuştur. Katılımcılardan bazıları *okuduklarımdan*, *dinlediklerimden / izlediklerimden*; *okuduklarımdan*, *sosyal çevremden*; *sosyal çevremden diğer* seçeneklerini birlikte işaretlemişlerdir. Ağırlıklı olarak yanlış örneksemeleri %22 oranında *okuduklarımdan* ve *sosyal çevrelerinden*, %21 oranında *sosyal çevrelerinden*, %17 oranında *sosyal çevrelerinden/diğer* olarak ifade edilen alanlardan, %15 *okuduklarımdan*, %12 *diğer* olarak ifade edilen seçenekler dışındaki durum veya kişilerden öğrendikleri bulgulara yansımıştır. Önemli diğer bir bulgu ise Türkçeyi öğrendikleri kurum ve kişilerden yanlış örneksemeye örnek teşkil

edecek bir sözcük duymamış, öğrenmemiş olmalarıdır. Bununla beraber katılımcıların, yanlış örneksemeleri daha çok sosyal çevreleri ve okuduklarından öğrendikleri görülmüştür.

Tablo 3: Katılımcıların Örneksemelerin Gündelik Hayattaki İşlevlerine İlişkin Bilgileri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	91	%81
Hayır	8	%7
Fikrim Yok	14	%12
Toplam	113	

Katılımcılara verilen yanlış örneksemelerin anlamları ve gündelik hayatta ne iş yaradıklarına dair bilgilerinin olup olmadığı da sorulmuş; katılımcıların %81'i evet, %12'si fikrim yok cevabını vermişken %7'si de hayır olarak bu soruyu yanıtlamıştır. Bu anlamda yanlış örneğe yoluya türetilmiş olan bu sözcükleri katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu gündelik konuşmalarında bilinçli birer tercih olarak kullanmaktadır sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 4: Katılımcıların Verilen Örneksemelerin Türkçe Olup Olmadıklarına İlişkin Bilgileri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	68	%60
Hayır	8	%7
Fikrim Yok	37	%33
Toplam	113	

Araştırmada katılımcılara formda verilmiş olan yanlış örneğe örneklerinin Türkçe olup olmayacakları sorulmuş; katılımcıların %60'ı evet, %7'si hayır %33'ü de bu konuda bir fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Türkçenin Diğer Dillerden Etkilenip Etkilenmediğine İlişkin Bilgileri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	88	%78
Hayır	9	%8
Fikrim Yok	16	%14
Toplam	113	

Katılımcılara Türkçenin diğer dillerden etkilenmiş bir dil olup olmadığı sorulmuştur. Cevaplamaları için bu soru *Evet*, *Hayır* ve *Fikrim Yok* şeklinde yöneltilmiş; katılımcıların %78'i Türkçenin başka dillerden etkilendiğini ifade ederken %8'i etkilenmediğini, %14'ü de bu konuda bir fikrinin olmadığı yönünde düşüncelerini beyan etmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların Örneksemelerin Doğru Kullanım Olup Olmadığına İlişkin Bilgileri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	59	%52
Hayır	11	%10
Fikrim Yok	43	%38
Toplam	113	

Yanlış örneksenerek türetilmiş sözcüklerin doğru kullanım olup olmadığı konusunda öğrencilerin verdikleri cevaplarla oluşan sayı ve yüzdeleri incelendiğinde, katılımcıların yanlış örneksemelerin %52 oranında doğru, %10 oranında ise yanlış birer kullanım olduğunu düşündükleri yönünde bulgulara yansımıştır. Ayrıca %38 oranında ise bu konuda bir fikir sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 7: Katılımcıların Türkçenin Söz Varlığına İlişkin Görüşleri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	85	%75
Hayır	12	%11
Fikrim Yok	16	%14
Toplam	113	

Katılımcılardan Türkçede başka dillerden geçmiş çok fazla sözcük olup olmadığı konusundaki görüşleri de alınmıştır. Katılımcıların %75'i bu soruya evet, %11'i hayır, yine %14'ü de bir fikrinin olmadığı yönünde cevap vermiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Türkçenin En Fazla Hangi Dillerden Etkilendiğine İlişkin Görüşleri

	Sayı (N)	Yüzde (%)
İngilizce	54	%22
Fransızca	41	%17
Arapça	71	%29
Farsça	63	%26
Diğer	16	%6

Türkçenin en fazla hangi dil ya da dillerden etkilendiği yönündeki soruya ise katılımcılar: %29 ile en fazla Arapçadan etkilendiğini ifade etmişlerdir. Bununla beraber sırasıyla Farsça, İngilizce ve Fransızcadan da etkilendiğini belirtmişlerdir. Diğer olarak ifade edilen ve %6 ile temsil edilen oranda ise Rusça, İtalyanca gibi dillerden etkilendiğini ifade edenlerle beraber Türk dillerinin ana dili konuşucuları olanlar tarafından Azerbaycan ve Özbek Türkçeleri Türkçenin etkilendiği diller olarak bulgulara yansımıştır. Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızcanın Türkçeyi etkilediği düşünülen diller arasında bu kadar yüksek çıkmasının nedenleri içinde katılımcıların birçoğunun ana dillerinin bahsi geçen bu diller olması olabilir.

Ayrıca çağdaş Türk dilleri konuşucularının Türkçenin başka bir yakın lehçeden etkilendiğini söylemiş olmaları da yine araştırmanın önemli bulgularındandır.

3.Sonuç

Geçmişten günümüze Türkçenin yabancılara öğretimi alanında yapılan çalışmalar kendilerinden beklenen işlevi yerine getirmiş ve Türkçenin öğretilmesine katkı sağlamıştır (Biçer, 2012). Dil bilgisi ve öğretiminin birçok tanımı yapılmış olmasına rağmen dil bilgisi öğretimi genel itibariyle; öğrencilerin bilinçaltı yapılarını bilinç seviyesine çıkarmayı ve bunları kullanım alanına getirmeyi, dilin işleyiş düzenini öğrencilere kavratmayı, öğrencilerin bir iletişim aracı olarak dili doğru ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamayı amaçlar (Demirel, 2002). Bireyler ana dillerini öğrenirken, zaman içerisinde ezber, tekrar ve benzetmeler yolunu kullandıklarından ayrıca bir dil bilgisi öğretime ihtiyaç duymazlar. Ancak söz konusu yabancılara Türkçe öğretimi olduğunda, kişiler ana dilleri dışında bir dil öğrendiklerinden ve hedef dili sürekli olarak kendi dilleri ile karşılaştırdıklarından, dil bilgisi öğretime ihtiyaç vardır (Barın, 1994). Dil bilgisinin hem biçim hem de ses bilgisi boyutunda önemli unsurlarından biri olan örneksemelerin diğer bir yapısını oluşturan yanlış örneksemelerin yabancılara Türkçe öğretiminde ne şekilde varlık bulduğunu öğrenenlerin bakış açılarından ortaya koymaya çalışan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İnsanlar yeryüzünde değişik bölgelere akın ettikçe farklı ortamlardan kaynaklanan farklı dil öğelerine ve dil öğelerinin farklı kullanımlarına gereksinim duyarlar. Kendi ülkelerinden farklı ülkelerde bulunan insanlar farklı durum ve bağlamlarda kullanmak üzere dil becerileri geliştirirler. Yeni dilleri öğrenirken bunları geliştirip alışılmışın dışında kullanmanın yollarını da bulurlar (Alyılmaz, 2018; Gemalmaz, 2010). Dilde var olan bir ses, biçim, birleşik söz veya söz dizimi yapısına benzetilerek, bu yapı temel alınarak yeni biçim veya söz dizimi yapılarının elde edilmesi şeklinde tanımlanan örneksemeler ve yanlış örneksemelerle, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler çeşitli durumlarda karşılaşmakta, bunları öğrenmekte ve gündelik hayatlarında da kullanmaktadırlar. Yanlış örneksemeler doğrudan doğruya öğrenme-öğretme ortamına getirilmeyip öğretilmese de Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler yanlış örneksemeleri; okuduklarından, dinlediklerinden / izlediklerinden, sosyal çevrelerinden ve diğer türlü etkileşimler yoluyla öğrenmekte ve kullanmaktadırlar.

Kelime ve kelime grupları anlamsal ve dil bilgisi yönünden çeşitli kurallarla birbirine bağlı olduğundan Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin bu iki bağlantıyı kurabilmeleri çok önemlidir. Ayrıca, diller arasında sosyolojik ve ekonomik nedenlerden ötürü hep bir alışveriş söz konusudur; Türkçeye de en çok Arapça, Farsça ve Fransızcadan olmak üzere farklı dillerden kelimeler çokça geçmiştir. Bazı kelimeler dilimize girerken anlamlarında kaymalar bazen de

köklü değişimler yaşandığı da bilinmektedir (Korkmaz, 2018). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin %81'i gerek doğru örneksemelerin gerekse yanlış örneksemelerin anlamlarını bilmekte ve gündelik hayatlarında bunları yaygın olarak kullanmaktadır. Bununla beraber daha çok B2 düzeyinde olan konuşuculardan çoğunun ise bu sözcüklerin karşıladıkları olgular hakkında bir fikirlerinin olmadığı araştırmanın sonuçlarına yansımıştır.

Kültür insanın yaşamının önemli bir unsurudur; kişi, çevresinde olanları, tanıyıp bildiği kültür kadar değerlendirebilir. Yabancı bir dili öğrenmenin yanında, geniş bir ufka ve olup bitenleri değerlendirme kabiliyetine sahip olabilmenin yolu kültürleri tanımaktan geçer (Elbir ve Aka, 2015). Kültür ve dil ayrılmaz bir ilişkiye sahiptir, yabancı dil öğretiminde çokça tartışılan, yabancı dil öğretimiyle ilgili alanları etkileyen, yabancı dil eğitiminde de çağın hızlı akışına uymak adına her zaman hesaba katılması gereken ve sürekli değişen-gelişen bir kavram olarak kültür, söz varlığının öğrenilmesinde ve kullanılmasında da etkili olmaktadır (Aytekin, 2009). Yabancı dil öğretiminde materyal kullanımının önemi büyüktür. Yazılı ve görsel materyallerin en önemli niteliği de birer kültür taşıyıcısı olmalarıdır. Bu yüzden de yabancılara Türkçe öğretimi için kullanılan ders kitaplarının Türk kültürünü yansıtacak nitelikte olması önemlidir. Bu şekilde hazırlanan materyallerin yabancıların Türkçeyi zevkli ve kalıcı bir biçimde öğrenmeleri sağlanmış olur (Er, *vd.*, 2012). Bir yabancı dili öğrenmek, bireyin sadece o dildeki sözcükleri, dil bilgisi kural ve yapılarını öğrenmesi değil, aynı zamanda, bu sözcük ve yapılardan yararlanarak o dili konuşan kişilerle farklı bağlam ve durumlarda uygun yapı ve sözcüklerle sözlü ya da yazılı iletişim kurabilmesidir (Maden ve İşcan, 2011). Araştırmaya katılanlara, bu sözcüklerin Türkçe olup olmadığı ve söz konusu sözcüklerin ölçünlü dil yapıları içerisinde doğru birer kullanım olup olmadığı da sorulmuştur. Bu anlamda katılımcılardan %60'ı bunların Türkçe olduğunu, %33'ü fikirlerinin olmadığını, %8'i de bunların Türkçe olmadığını düşündükleri yönünde yanıtlar verirken; doğru kullanım olup olmaması konusunda ise %52'si bunların doğru kullanımlar olduğunu, %10'u doğru kullanımlar olmadığını, %38'i ise bu konuda bir fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Denilebilir ki Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin çoğu gerçek örneksemelerle beraber yanlış örneksemeleri doğru birer kullanım olarak kabul etmekle birlikte yabancı söz ve dil bilgisi yapılarıyla oluşturulmuş olsa bile yine örneksemelerin Türkçe kökenli sözcükler olduğunu düşünmektedir. Aynı şekilde katılımcıların çoğunun (%78) Türkçenin diğer dillerden etkilendiği ve (%75) Türkçenin söz varlığında başka dillerden geçmiş çok sayıda sözcük bulunduğu görüşünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki durumla ilintili olarak Türkçenin daha çok hangi dil ya da dillerden etkilenip sözcük aldığı sorusuna ise katılımcılar sırasıyla: Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca cevabını vermişlerdir. Bu durumun; Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen katılımcıların birçoğunun ifade ettikleri dillerin ana dili ya da ikinci dili olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4. Öneriler

• Yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanmış olan ders materyallerinde, kitaplarda Türkiye Türkçesi yazı dili sözlüklerinde yer alan örneksemelere tabiatıyla yer verilirken sözlüklere girmemiş yanlış örneksemelere ise dil öğretiminin genel kuralları çerçevesinde yer verilmemektedir. Ancak dil öğrenenler bu ifadelerle gündelik hayatlarında karşılaşmakta ve sosyal bağlam içerisinde öğrenmektedir. Bu nedenle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözlüklere girmemiş ancak yaygın kullanım alanı olan yanlış örneksemelerle ilgili olarak bir öğretim planı, etkinlik vb. planlanmalıdır.

• Sözlüklere girmemiş yanlış örneksemeler, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nin *Toplumdilbilimsel Yeterlikler* başlığı içerisinde değerlendirilerek ele alınmalıdır.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2013). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Alyılmaz, S. (2018). Türkçe öğretiminde hedef kitlenin / “öğrenen”in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463.
- Alyılmaz, Ş. ve Şengül, K. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil öğrenme stratejileri*. İstanbul: Kesit
- Aytekin Özkan, P. (2009). Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kültürlerarası iletişim yetisi kazandırma amaçlı karikatür kullanımı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barın, E. (1994). Yabancılara Türkçenin öğretimi metodu. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 17, 53-54.
- Başkan, Ö. (2006). *Yabancı dil öğretimi ilkeler ve çözümler*. İstanbul: Multilingual.
- Biçer, N. (2012). Hunlardan günümüze yabancılara Türkçe öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 107-133.
- Bloomfield, L. (1935) *Language*. London: Allen Unwin.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Cem, A. (2005). Dil bilgisi öğretiminde biçim-anlam-kullanım üçlüsü: Ders malzemesi hazırlama ve uygulama önerisi. *Dil Dergisi*, 128, 7-24.
- Cem Değer, A., Çetin, B. ve Oflaz Köleci, E. (2017). *Kuramdan uygulamaya yabancılara Türkçe dilbilgisi öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Eker, S. (2013). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Elbir, B. ve Aka, F. N. (2015). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımına yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), 10(12): 371-386.
- Er, O., Biçer, N. ve Bozkırlı, K.Ç. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(2), 51-69.
- Erenoğlu, D. (2006). Dilde örnekseyerek türetme ve Türkçedeki örnekleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 5(2), 311-315.
- Gemalmaz, E. (2010). *Türkçenin derin yapısı*. (yay. haz. C. Alyılmaz ve O. Mert). Ankara: Belen Yayıncılık.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin ses bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakuş Tayşi, E ve Demir Atalay, T. (2017). Dil bilgisi öğretimi. *Uygulamalı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi el kitabı* (içinde). İstanbul: Kesit
- Korkmaz, E. (2018). Yabancılara Türkçe öğretiminde yaşanan bazı sorunlar ve çözüm önerileri. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1): 89-105
- Maden, S. ve İşcan, A. (2011). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amaç ve sorunlar (Hindistan örneği). *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 23-37.
- MEB (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi* (telc language tests). Frankfurt.
- Ozil, Ş. (1991). "Dil ve kültür", *Çağdaş kültürümüz olgular – sorunlar içinde* (s. 95- 115), Cem Yayınevi.
- Özsoy, S., Balcı, A. ve Turan, Ü. D. (2011). *Genel dilbilim I*. AÖF yayınları.
- Saussure, F. (2001). *Genel dilbilim dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Tekin, T. (2015). *Makaleler 3-Çağdaş Türk dilleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tuna, O. N. (1986). Türk dilbilgisi (fonetik ve morfoloji). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları*, Malatya.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yay.

Extended Abstract

Analogy is obtaining new forms or syntax structures by using existing sound, form, compound word or syntax structure in a language. Analogy, that operates in the form of affinity-contradiction, unification-separation, generalization-specialization, induction-deduction, shows that language is a chain of separations and unions of human mind. Merging and generalizations create new concepts; separations and specializations divide meaning areas and reveal new information. Thus, human mind or language-thought world, which manages to go from uniqueness to multitude or from multitude to uniqueness at the same time, brings order to the universe and makes it understandable. This order in the language is achieved through analogy; such that everything without having an example is disorder, chaos or irregularity. False analogies are structures that arise mainly in the oral and therefore rapid use of language. These are the structures that emerged as a result of inaccuracies and a need for a new narrative unit. Some of these structures, which are among the essential elements of the language, may occasionally take a fix form and enter the dictionary as a new item.

As a result of the increase of foreign students in Turkey, the importance of teaching Turkish as a foreign language and of the studies conducted in this area are increasing every day. One of the important

dimensions of the process of teaching Turkish as a foreign language is no doubt teaching grammar. There are many factors affecting teaching grammatical content in foreign language teaching; morphological and phonological structures are also among these factors. The typological characteristics of Turkish in terms of sound, form and syntax may seem differently to the learners in the process of learning Turkish as a foreign language and affect the learning-teaching process. False analogy, which is both a form of word formation and an acoustic phenomenon, is an important building block of this process, especially in the informal learning dimension.

The purpose of this study is to determine the misuse of false analogies, which are used as a result of an immediate need and in the form of accidentally derived structures, among the learners of Turkish as a foreign language and under what conditions they learn them. In addition, it is aimed to get perceptions of the participants about the effect of other languages on Turkish vocabulary.

This research was carried out as a case study which is a qualitative research method. In the collection of the data, structured interview technique which is one of the qualitative research techniques has been used. In this context, the opinions of 113 foreign students were taken.

The course materials used by the learners in the sample during the time they learned Turkish as a foreign language were scanned and it was investigated whether the structures expressed as false analogy were included. Based on the data obtained, a form was formed by the researcher, consisting of 9 questions and 20 words that are not registered in the dictionary. In order to ensure the validity of the form, the form was finalized by consulting two field experts and applied to the students learning Turkish as a foreign language.

In the light of the data analyzed by descriptive statistics, we concluded that the students learn false analogies by 22% from their social environment and by reading by 21% from their social environment, 17% from their social environment / other stated areas, 15% from what they read, 12% from somewhere which was stated as 'other'. 81% of the respondents stated that they knew the meaning of false analogies and their function, and 60% stated that these words were Turkish.

Those who learn Turkish as a foreign language encounter false analogies in various situations, learn and use them in their daily lives. Although the false analogies are not brought directly into the learning-teaching environment, the ones who learn Turkish as a foreign language learn them through what they read, listen / watch, social environment and other kinds of interactions and use them.

81% of those who learn Turkish as a foreign language know the meaning of both true and false analogies and use them extensively in their daily lives. However, most of the speakers at B2 level did not have any idea about the facts that these words mean.

The participants were also asked whether these words are Turkish or not and whether these word are used correctly within the language structures. In this sense, 60% of the respondents stated that they thought that these words are Turkish, 33% did not have any ideas, and 8% thought that they were not Turkish. In terms of whether or not they are used correctly, 52% stated that these are correct uses, 10% said that they are not correct uses, and 38% said they had no idea. It can be said that although most of the students who learn Turkish as a foreign language accept false analogies as a correct usage along with true analogies, they think that analogies are still of Turkish origin even if they are formed with foreign vocabulary and grammatical structures. Likewise, it was concluded that most of the participants (78%) thought that Turkish was influenced by other languages and (75%) thought that Turkish had a lot of borrow words. In relation to this, the participants answered the question of which language (s) influence Turkish most as Arabic, Persian, English and French, respectively.

Ek 1: Veri Toplama Aracı-Örnekseme Tarama Formu

☐ Maçkolik	☐ Şifrematik	☐ Matik deterjan
☐ Çaykolik	☐ Düzenbaz	☐ Köfteburger
☐ Kahvekolik	☐ Atmasyon	☐ Dönerburger
☐ İşkolik	☐ Dilekçematik	☐ Gar dolabı
☐ Dokunmatik	☐ Sıramatik	☐ Çenebaz
☐ Bankamatik	☐ Çaymatik	☐ Uydurmasyon
☐ Paramatik	☐ Kahvematik	

1. Ana diliniz nedir ve Türkçeyi hangi düzeyde biliyorsunuz?

Yazınız/İşaretleyiniz.

 .....

B2 C1 C2

2. Yukarıdaki sözcüklerden hangilerini gündelik hayatınızda kullanıyorsunuz? İşaretleyiniz.

3. Bu sözcükleri nereden öğrendiniz?

Okuduklarımdan

dinlediklerimden/izlediklerimden

sosyal çevremden

Türkçe Öğrendiğim Kurumdan ve Kişilerden (okutman, öğretim görevlisi...) Diğer

4. İşaretlediğiniz sözcüklerin anlamlarını/gündelik hayatta ne işe yaradığını biliyor musunuz?

Evet Hayır Fikrim Yok

5. Bu sözcüklerin Türkçe olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Fikrim Yok

6. Bu sözcüklerin doğru kullanımlar olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Fikrim Yok

7. Türkçenin diğer dillerden çok fazla etkilendiğini düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Fikrim Yok

8. Türkçede başka dillerden geçmiş çok fazla sözcük olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Fikrim Yok

9. Türkçenin en fazla hangi dilden/dillerden sözcük aldığını ve etkilendiğini düşünüyorsunuz?

 .....

 .....

 .....

 .....